

Диха М.В.

доктор економічних наук, професор кафедри економіки підприємства і підприємництва

Кичак В.В.

студентка

Хмельницький національний університет,

м. Хмельницький, Україна

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Сьогодні ситуація в Україні характеризується значною політичною та економічною нестабільністю, тому підприємства дедалі частіше зіштовхуються з проблемою забезпечення економічної безпеки. У цьому контексті важливе значення має належне оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, яке дає можливість оперативно встановити слабкі зони, загрози економічній безпеці та розробити конкретні заходи щодо їх усунення/послаблення дії їх впливу на функціонування підприємства та забезпечення належного/бажаного рівня економічної безпеки.

На економічну безпеку підприємства впливають як зовнішні, так і внутрішні чинники.

До зовнішніх чинників, що впливають на економічну безпеку підприємства, відносяться: політико-правові, соціально-економічні, екологічні, науково-технічні, технологічні, природно-кліматичні, демографічні, криміналістичні та ін., які через несприятливі зміни політичної ситуації; макроекономічні потрясіння (кризи, порушення виробничих зв'язків, інфляцію, втрату ринків сировини тощо); зміни у законодавстві (наприклад, податковому), що впливають на умови господарської діяльності; нерозвиненість інфраструктури ринку та ін. можуть спричинити загрози економічній безпеці підприємства.

Внутрішні небезпеки і загрози економічній безпеці бізнесу виникають безпосередньо у сфері господарської діяльності підприємства. До основних чинників ризику можна віднести: вибір ненадійних партнерів та інвесторів; недостатня патентна захищеність; порушення режиму збереження конфіденційної інформації; протиправні дії працівників; відтік кваліфікованих кадрів, неправильна оцінка їх кваліфікації, їх низька компетентність; вихід із ладу обчислювальної техніки; аварії, пожежі, вибухи; перебої в енерго-, водо-, тепlopостачанні; недостатній рівень дисципліни; істотні упущення як у тактичному, так і в стратегічному плануванні; помилки у прогнозуванні змін зовнішнього середовища.

Дослідженню питань оцінювання рівня економічної безпеки підприємства в економічній літературі приділяється значна увага. Зокрема, такі автори як Л. Донець і Н.

Ващенко [1], І. Нагорна [3], О. Камишнікова [4], С. Ілляшенко [6], В. Ортинський, І. Керницький та З. Живко [7] у своїх наукових працях використовують методику, що ґрунтується на розрахунку показників за складовими економічної безпеки, переведенні рівня кожної складової у відносну величину та визначенні інтегрального показника як середньозваженої оцінки складових економічної безпеки підприємства. Чим ближчий інтегральний показник до одиниці, тим вищий рівень економічної безпеки.

С. Довбня і Н. Гічова [2] групують складові економічної безпеки в рамках трьох рівнів: поточного, тактичного і стратегічного. Загальний рівень економічної безпеки підприємства за їх методикою визначається як середньозважене значення трьох рівнів.

Д. Ковальов та І. Плетникова [5] зазначають, що вплив внутрішніх та зовнішніх загроз на економічну безпеку підприємства відображається у зміні величин показників його діяльності і визначається сумуванням функцій залежності рівня економічної безпеки підприємства ($f(x_1), f(x_2), \dots, f(x_i)$) від показників його діяльності (x_1, x_2, \dots, x_i).

Оцінюючи рівень економічної безпеки підприємства Л. Донець і Н. Ващенко [1] пропонують використовувати ринкову складову оцінювання економічної безпеки підприємства, С. Довбня і Н. Гічова [2] – комерційну, ринкову, соціальну, сировинну та енергетичну складові, І. Нагорна [3] пропонує використовувати інноваційну і ретроспективну її складові, С. Ілляшенко [6] – ринкову та інтерфейсну.

У процесі визначення рівня економічної безпеки підприємства надзвичайно важливим є вибір показників, які відображають її складові. Складність оцінювання рівня економічної безпеки підприємства полягає у тому, що деякі показники не мають загальноприйнятого значення. Також на рівень економічної безпеки підприємства впливають якісні характеристики (такі як: рівень довіри до підприємства контрагентів, відданість персоналу, кредитна репутація тощо), вплив яких також можна оцінити неоднозначно (суб'єктивне оцінювання).

Аналізуючи існуючі методики, вважаємо за доцільне виділити такі основні групи показників (які включають перелік показників) для оцінювання рівня економічної безпеки підприємства:

1. Фінансова група показників: надлишок або нестача власних оборотних коштів, власних оборотних коштів і довгострокових позикових; джерела формування запасів; прибутковість; ділова активність; фінансова стійкість; платоспроможність.

2. Кадрова (інтелектуальна, соціальна) група показників: показник плинності кадрів; коефіцієнт кваліфікації працівників підприємства; показник винахідницької активності; частка доходу підприємства від використання інтелектуальної власності; рівень дисципліни; продуктивність праці; рентабельність трудових ресурсів.

3. Виробничо-технологічна складова (техніко-технологічна, виробничо-технічна, інноваційно-технологічна, інвестиційно-технологічна, виробнича): рівень прогресивності технологій; рівень прогресивності продукції; коефіцієнт браку; рівень технологічного потенціалу; фондоозброєність праці; коефіцієнт вибуття основних засобів; коефіцієнт оновлення основного капіталу; матеріаломісткість; коефіцієнт зносу основних засобів; рівень завантаження виробничих потужностей; енергомісткість; коефіцієнт інвестування.

4. Законодавчо-правова складова: питома вага договорів підприємства, за якими відкриті судові справи, у загальній кількості господарських договорів підприємства; питома вага одержаних штрафних санкцій у загальній сумі зобов'язань за господарськими договорами підприємства; питома вага сплачених штрафних санкцій у загальній сумі зобов'язань за господарськими договорами підприємства; частка витрат на юридичне забезпечення діяльності підприємства в загальній структурі його витрат; коефіцієнт якості юридичних послуг; коефіцієнт юридичного менеджменту.

5. Інформаційно-аналітична складова: коефіцієнт повноти інформації; коефіцієнт точності інформації; коефіцієнт суперечливості інформації; продуктивність інформації; коефіцієнт інформаційної оснащеності; коефіцієнт захищеності інформації.

6. Екологічна складова: коефіцієнт безпечності продукції; коефіцієнт «екологічного баласту»; коефіцієнт раціонального використання відходів; рентабельність продукції з відходів; коефіцієнт забруднення середовища; ступінь забруднення довкілля; показник природоохоронної діяльності.

7. Силова складова: коефіцієнт безпеки транспорту; коефіцієнт захищеності майна та персоналу підприємства.

Визначення комплексного показника рівня економічної безпеки розраховується шляхом сумування усіх складових економічної безпеки з урахуванням коефіцієнта вагомості кожної складової.

Встановивши відхилення від максимально можливого/бажаного рівня економічної безпеки за кожною складовою можемо виявити чинники внутрішнього та зовнішнього середовищ, які вплинули на зниження її рівня, встановити причини негативного впливу на економічну безпеку підприємства та розробити заходи щодо її посилення.

Список використаних джерел

1. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства: навч. посібник / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 240 с.
2. Довбня С.Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / С.Б. Довбня, Н.Ю. Гічова // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 88–97.

3. Нагорна І.І. Оцінка стійкої економічної безпеки промислового підприємства / І.І. Нагорна // Економічний простір. – 2008. – № 19. – С. 243–255.
4. Камишнікова О.В. Методика оцінки рівня економічної безпеки металургійного підприємства / О.В. Камишнікова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 11(101). – С. 77–82.
5. Ковальов Д. Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства / Д. Ковальов, І. Плєтнікова // Економіка України. – 2001. – № 4. – С. 35–40.
6. Менеджмент та маркетинг інновацій: монографія / за ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 616 с.
7. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / [В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко та ін.]. – К.: Правова єдність, 2009. – 544 с.